

ПРИМЉЕНО:	17. 10. 2008
ОРГАНИЗ.ЈЕД.	Б Р О Ј
0603	426/5

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

ОБРАЗАЦ - 11

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

<p>I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ</p> <p>1. Датум и орган који је именовao комисију Научно-наставно веће Природно математичког факултета на седници одржаној 12.09.2008. године</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>др Саша Кицошев, редовни преофесор, Друштвена географија, изабран 25.5.2001. године, Природно-математички факултет у Новом Саду, председник</p> <p>др Јован Ромелић, редовни професор, Друштвена географија, изабран 03.04.2000. године, Природно-математички факултет у Новом Саду, ментор</p> <p>др Слободан Јовић, редовни професор, Технологија врења-технологија вина, изабран 14.10.2008. године, Пољопривредни факултет у Земуну, члан</p>
<p>II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ</p> <p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Татјана (Драган) Пивац</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: Рођена 03.07.1976., општина Нови Сад, Република Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: Одбрањена 19.11.2004., Универзитет у Новом Саду, Природно математички факултет, "Туристичка атрактивност урбаних центара Бачке као значајног потенцијала развоја градског туризма"</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Туризам</p>
<p>III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: "Виноградарство и винарство у туристичкој понуди Војводине"</p>
<p>IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.</p> <p>Докторска дисертација "Виноградарство и винарство у туристичкој понуди Војводине" кандидата мр Татјане Пивац има 206 стране текста, подељена је на 18 поглавља. Рад садржи 7 карата, 67 слика, 10 табела, 7 шема, 7 графикона и 179 литературних навода. Поглавља означавају следеће целине: Предговор, Увод, Методолошке основе рада, Развој виноградарства и винарства, Вино као туристички производ, Вински туризам и вински путеви, Природно-географске карактеристике Војводине, Друштвено-географске карактеристике, Културна добра као комплементарне туристичке вредности, Виноградарски рејони Војводине, Виноградарство и винарство у туризму Војводине, Оцена потенцијала за развој винског туризма, Маркетинг винског туризма, Туристичко умрежавање-вински кластери, Туризам вина-рурални развој и одрживост, Афирмисана виноградарска подручја у Свету-студија случаја, Закључна разматрања, Литература и извори.</p>

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У почетним деловима докторске дисертације, кандидат даје преглед **развоја виноградарства и винарства** у Европи, Србији и у Војводини. Акцент у овом делу је дат на садашње стање у виноградарско-винарској производњи. Затим аутор указује на значај вина као туристичког производа и на израженост винске културе у нашој земљи. Значајно поглавље у раду је о **винском туризму и винским путевима**. Последњих петнаестак година, светски туризам, с обзиром на интерес корисника је укључио у понуду вински сегмент, који се показао веома успешним. Вински туризам је присутан и најпознатијим светским виноградарским регијама у Италији, Француској, Шпанији, САД, Аустралији, Новом Зеланду. Већина земаља и у нашем окружењу је успела да у својој средини успешно, реши, стимулише и организује "вински туризам" стварањем "винских путева", као што су Винске цесте у Словенији и Хрватској, у Немачкој и Аустрији итд. Кандидат, користећи искључиво страну литературу, јер домаће литературе о винском туризму и винским путевима, готово и да нема, коментаришући многобројне дефиниције даје своје појмовно одређивање винског туризма у Војводини. По њему, вински туризам у Војводини би се могао најпре дефинисати као посета винаријама и винским манифестацијама са основним мотивом - дегустација вина и уживање у домаће произведеној храни и специјалитетима. Код нас се уочава позитивна тенденција да све већи број винарија размишља о осавремењивању своје туристичке понуде укључивањем обиласка винограда, учествовање у пословима везаним за бербу и производњу вина, обилазак природних/културно-историјских локалитета у окружењу и сл. У овом поглављу се још разматра: ко су вински туристи, какве су њихове активности и даје се подела у три категорије винских туриста (случајни или радознали вински туристи, заинтересовани вински туристи и посвећени вински туристи); понашање потрошача-демографски и психолошки профил; мотивација винског потрошача; услуге у винском туризму (аутор даје преглед како винарија треба да изгледа и какво је понашање особља потребно за успех у пословању); одабир дестинације у винском туризму; корист винског туризма за локалну заједницу (ефекат мултипликатора, могућност запослења, прилике за посао, очување околине, културе и наслеђа, узрочник развоја становништва, побољшане услуге транспорта, могућност образовања, итд.). Кандидат даје предлог могућих винских путева у Војводини:

- Вински пут Суботичко-хоргошке пешчаре (Суботица, Палић, Хајдуково, Хоргош, Бачки виногради);
- Вински пут Фрушке горе (Сремски Карловци, Петроварадин, Черевих, Баноштор, Ириг, Нештин, Ердевик),
- Вински пут Вршца (Вршац, Велико Средиште, Гудурица),
- Потиски вински пут (Чока, Бисерно острво, Меленци),
- Бачки вински пут (Фекетић, Мали Иђош, Кулпин, Темерин, Тител, Ковиљ).

Татјана Пивац посебну пажњу посвећује **виноградарским рејонима Војводине** где је дат детаљан приказ историјата виноградарства и винарства у Срему, Банату и Бачкој, као и садашњу ситуацију. У поглављу Виноградарство и винарство у туризму Војводине даје се преглед развоја подрумарства, као и предлог одређених подрума у Војводини који се могу валоризовати и укључити у вински туризам. Велики значај за развој овог вида туризма имају музеји и манифестације које су посвећене винарству и виноградарству. У раду је констатовано да музеји посвећени овој проблематици не постоје, али су зато дати бројни предлози за оснивање музеја, винотека, винокултурног центра, виноградарских кућа, као и њихове могуће локације. Дато је 10 примера музеја винарства и виноградарства у свету, који могу бити добар показатељ при формирању сличних музеја у Војводини. Туристичке манифестације посвећене вину и виновој лози у Војводини су бројне (10 манифестација). Осим детаљног приказа свих манифестација, анализирани су и неки изузетно посећени вински фестивали у свету, који могу послужити као модел за поређење.

Значајно место у раду, кандидат (на основу теренског истраживања) даје винаријама које могу бити укључене у Вршачки вински пут (4 винарија), вински пут суботичко-хоргошке пешчаре (4 винарија), вински пут Фрушке горе (12 винарија), Бачки вински пут (6 винарија), Потиски вински пут (3 винарије).

Кандидат је за потребе дисертације спровео анкетно истраживање које се састојало из два дела. Истраживање винарија (први део истраживања) у Војводини спроведено је у циљу:

- стицања увида у профил винарија са становишта структуре њихове производње,
- утврђивања ставова њихових власника о укључивању у туристичку понуду,
- сагледавања тренутних туристичких активности сваке винарија,
- утврђивања броја туриста,
- стицања увида у услуге и производе које нуде,
- утврђивања најчешћих облика промоције.

Инструмент коришћен за истраживање је анкетни упитник који је формирао аутор-истраживач. Анкетни упитник се састојао из три дела:

1. основни подаци о винарији (назив винарије, власник, локација, традиција, број туриста, удео директне продаје туристима, сарадња са стручним кадром),
2. рад винарије у подручју туризма (радно време винарије, сарадња са туристичким организацијама, производи који се нуде посетиоцима, промоције)

3. структура посетилаца и планови везани за туристички развој винарија (планови за унапређење винарије, проширења продајних места и објеката)

Испитивање је вршено индивидуално. Аутор је сам вршио анкетирање свих винара. Анкетним упитником је обухваћено 40 винарија у Војводини. Подаци су прикупљали у времену од марта 2007. до јула 2008. године на следећим локалитетима:

- у Бачкој (Суботица, Палић, Хајдуково, Фекети, Кулпин, Темерин),
- у Срему (Сремски Карловци, Петроварадин, Черевих, Баноштор, Ириг, Ривица),
- у Банату (Вршац, Гудурица, Велико Средиште, Чока, Бисерно острво, Меленци, Орловат).

Преглед резултата истраживања винарија у Војводини

- Већина произвођача су мали, запошљавају мање од четири човека са пуним радним временом (породичне винарије где су у посао укључени сви чланови домаћинства),
- све винарије су у приватној својини,
- 57,5% винарија је спремно у потпуности да прими посетиоце, а од тога 40% винарија је отворено током целе године,
- највећа продаја вина, код већине винарија, је из подрума,
- 47,5% свих испитаних произвођача имају своја вина у понуди локалних ресторана, винотекама и већим дисконтима (Родић, Универекспорт, Меркатор),
- пробање вина је најчешће нуђена услуга,
- смештај у винаријама није честа појава и само 10% испитаних нуде било који тип смештаја,
- најчешћи облик промоције су сајмови,
- слабо коришћење Интернета,
- 87,5% испитаних сарађује са стручним кадром (енолозима и технолозима),
- преовлађују локални посетиоци.

Истраживање удружења (други део истраживања) винарија у Војводини (Друштва виноградарска Војводине) спроведено је у циљу:

- утврђивања свести о потреби оснивања удружења,
- утврђивање задатака удружења,
- сагледавања тренутних туристичких активности удружења.

Инструмент коришћен за истраживање је анкетни упитник који је формирао аутор-истраживач. Анкетни упитник се састојао од 10 питања.

Испитивање је вршено индивидуално. Аутор је сам, непосредно интервјуисао председника или члана удружења винара. Анкетним упитником је обухваћено 11 Друштва виноградарска Војводине. Подаци су прикупљани у времену од марта 2007. до јула 2008. године. Анкетним упитником су обухваћена следећа Друштва:

- у Бачкој (Друштво пријатеља башта-Темерин, Друштво виноградарска и винара-Темерин, Друштво виноградарска и винара-Кулпин, Витезови винског реда "Суботички песак"-Хајдуково),
- у Срему (Клуб виноградарска и винара "Св.Трифун"-Баноштор, Виноградари-Сремски Карловци),
- у Банату (Удружење винара "Виноградар"-Вршац, Банатски вински ред "Св.Теодор"-Вршац, Друштво виноградарска-Гудурица, Удружење виноградарска "Пескара"-Меленци, Друштво виноградарска "Весела браћа"-Орловат).

Преглед резултата истраживања удружења винара у Војводини

- Велики број винаградарска и винара је члан неког Удружења,
- већина удружења је основана после 2000. године,
- сарађују са Туристичким организацијама своје општине,
- сарађују са другим Удружењима,
- 72,7% удружења учествује на сајмовима,
- слабо коришћење Интернета,
- 81,8% испитаних удружења сарађује са стручним кадром (енолозима и технолозима),
- организују саветовања, трибине и сл.

За утврђивање потенцијала развоја винског туризма у Војводини, кандидат даје модификоване и прилагођене потребама истраживања винског туризма, следеће инструменте: ПЕСТЕЛ анализу, SWOT анализу стања винске регије, TOWS матрицу, Портерову матрицу и Ансофову матрицу раста.

Студија случаја, на крају рада, је представила афирмисана виноградарска подручја у свету, на крају рада, даје нам преглед винског туризма "Старог света", "Новог света", у земљама у окружењу и земљама бивше Југославије. На основу тога је аутор урадио Бенчмаркинг анализу винског туризма.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

уз напомену:

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Jovan Romelić, Kristina Košić, **Tatjana Pivac** (2005): *The Condition and Possibilities of Development Rural Tourism in Mountain Part of Vojvodina Province*, Geographical Institute "Jovan Cvijić", Beograd, Zbornik radova, No 54 (99-114 str).
2. **Татјана Пивац**, Кристина Кошић, Борко Живановић (2006): *Винарија Жарка Живановића у туристичкој понуди Сремских Карловаца*, Туризам, број 10, ПМФ, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад,
3. Jovan Romelić, **Tatjana Pivac**, Kristina Košić (2007): *Wine and events on Fruska gora mountain in tourist offer in Vojvodina*, IX International Conference "Strategic Development of Tourism Industry in the 21st Century" Ohrid, Macedonia
4. **Tatjana Pivac**, Jovan Romelić (2007): *Big Manufacturers of Wine in Vojvodina*, Seminaire 2H2S, 6 International Seminar, Entrepreneurial Initiative and Development, 14-21. July 2007., Bordoux, France
5. **Tatjana Pivac** (2008): *Entrepreneurial Initiatives and the Individual Winemakers in Vojvodina*, Seminaire 2H2S, 7 International Seminar, Entrepreneurial Initiative and Development, 22-24. September 2008, Castello de la Plana, Espanya
6. Romelic, J., **Pivac, T.**, Košić, K.: Turistička valorizacija starog gradskog jezgra Novog Sada po modelu H. du Cros, Glasnik srpskog geografskog društva, 2006, Vol. LXXXVI, No. 2, str. 251- 260.
7. Ромелић, Ј., **Пивац, Т.**, Кошић, К. (2008): Природни ресурси у функцији развоја туризма Титела и Тителског брега, Гласник српског географског друштва, Српско-географско друштво, Београд, Рад је добио позитивну рецензију и биће штампан. (Доказ Редакције Гласник српског географског друштва)
8. Аутор је учествовао у изради пројекта Алма Монса "Развој интегралног туризма заснованог на винским путевима у јужној Панонској низији и региону северне и јужне Бачке", 2008
9. Аутор је учествовао у писању предлога пројекта за развој винских путева "Вршачких винограда", 2008

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Војводина са природним и друштвеним ресурсима даје основ за развој туризма, укључујући и винског. Међутим, пласирање винског туризма, у садашњим условима, везано је са низом проблема, који битно утичу на његов развој. Стање виноградарства показује да економска политика у земљи није била наклоњена овој грани. Виногради, као основно средство које се експлоатише бар се не могу подизати док се друштво озбиљније не определи према овој грани и обезбеди материјалну основу.

Данас, виноградарство и винарство у Војводини, објективно, технички и технолошки битно заостаје за развојем у поређењу са другим европским виноградско-винарским земљама. Мањи позитивни помаци присутни су у приватном сектору, којем недостаје озбиљнија подршка друштвене заједнице. Виноградима недостаје обнова и модернизација, и свеукупна ревитализација. Крајње је време да се уважи економски значај и могућности виноградарства и винарства и мерама економске политике утиче на њихов развој и унапређење, како би се у што краћем року створила озбиљнија основа за њихово формирање као туристичког производа.

Значајан економски моменат који обезбеђује виноградарство у нашој земљи није на прави начин признат, и крајње је време да држава увиди могућности које оно пружа, и кроз разне пореске олакшице и кредите обезбеди приватним виноградарима да своју љубав и ентузијазам према производњи вина подигну на виши ниво и да постигну прави успех у Европи и свету.

Због јако лошег стања у сектору виноградарства и винарства у Србији (а тиме и у Војводини), манифестованог кроз смањење производње грозђа и вина и губљења конкурентности домаћих вина уз појачан увоз вина у ринфузу, а са друге стране, услед неопходности за усклађивањем стандарда и регулатива са ЕУ, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије је покренуло интензивне мере и акције за унапређење виноградарске и винарске производње.

Те мере за побољшања стања за сваку групу приватних произвођача (произвођачи грозђа, аматерски произвођачи вина, мали, средњи и велики произвођачи вина) и њихових удружења, као и великих система, биле би реализоване кроз:

- Израду стратегије виноградарства и винарства Србије. Спровођење конкретних мера и акција на основу те стратегије за сваку од поменутих група произвођача по регијама;
- Интензивније субвенционисање и финансирање свих група произвођача од стране Министарства пољопривреде у складу са њиховим потребама, кроз посебне буџетске линије намењене само овом сектору, а тиме и њихово анимирање за повећање квалитета и квантитета производње вина;
- Усаглашавање законске регулативе и стандарда са истим у ЕУ, као и успостављања виноградарско-винарског регистра (катастра);
- Имплементацију посебних пројеката у виноградарско-винарском сектору.

Да би се спровеле ове мере које би са сигурношћу довеле до озбиљних позитивних корака у развоју домаћег виноградарства и винарства, као и борбу за тржиште са земљама у окружењу које су последњих година у овом сектору јако напредовале, Министарство пољопривреде тренутно спроводи детаљну секторску анализу, која се обавља у три шире виноградарске регије (Војводина, шира регија Шумадије и Јужна-

источна Србија). Анализа стања, проблема, приоритета, могућности и др., као и презентовање нацрта Закона о вину се обавља са свим удружењима произвођача грожђа и вина на терену, као и кроз прикупљање анкета које ће послужити као основа за израду Стратегије. Такве информације ће бити од велике помоћи Министарству пољопривреде у идентификацији циљева и спровођењу најефикаснијих финансијских, законодавних и других мера за унапређење производње код свих поменутих група произвођача.

Што се тиче развоја виноградарства и винарства, који су свакако битни за успостављање квалитетног Винског туризма, неопходан је развој научних институција из овог домена и њихов директан контакт са производњом, као и рад управо у том правцу већ постојећих институција.

Сарадња Института за воћарство и виноградарство из Сремских Карловаца са Институтима те врсте из Мађарске је већ годинама присутна и даје добре резултате, треба ју свакако продужавати и проширивати.

Посматрајући у глобалу производњу вина у свету и трендове, треба ју свакако продужавати и проширивати. Посматрајући у глобалу производњу вина у свету и трендове, треба ју свакако продужавати и проширивати. Посматрајући у глобалу производњу вина у свету и трендове, треба ју свакако продужавати и проширивати. Посматрајући у глобалу производњу вина у свету и трендове, треба ју свакако продужавати и проширивати.

Оно на чему треба свакако инсистирати, када је у питању специфичност вина које је у понуди, то је гајење аутохтоних сората грожђа, затим сората грожђа које су се од давнина гајиле у региону и које се можда у другим регионима не гаје, и наравно коришћење клонова, тих и таквих сората, при сађењу винограда и то клонова који дају најбоље резултате управо у специфичним климатским и педолошким условима региона.

Ово последње, захтева свакако и прилагођавање технологије одређеној сорти, а можда и опреме за примену специфичне технологије. Неизоставна активност у овом правцу је географска заштита порекла производа као и заштита појединих назива производа или робне марке.

Однос између производње вина и туризма је обострано користан. Винарима укључивање у туризам може повећати продају вина на месту његове производње, што је профитабилније од других сложенијих и скупљих канала дистрибуције; исто тако, с обзиром да је свест о високом квалитету наших вина на глобалном нивоу прилично ниска, изградња свести о квалитету путем туризма може подстаћи извозне могућности и допринети међународној репутацији војвођанских вина. Како "вински" туристи очекују да им се понуди комплексан производ, који укључује локалну храну и културне садржаје, такав облик туризма изразито је погодан за регионални развој и промоцију. Туристичка индустрија тиме добија високо квалитетан и тражен производ који јој пружа могућност промоције, која доприноси: развоју јединственог дестинацијског имиџа, повећању потрошње по посетиоцу, привлачењу нових посетиоца, подстицање посетиоца на поновни долазак, те, што је изузетно важно, креирању додатне потражње ван сезоне. Да би се искористиле све споменуте предности, туризму вина се мора приступити плански и важно га је добро интегрисати у целокупни туристички производ дестинације.

За нове винске регионе који се тек појављују важно је да се узме попис елемената локалне туристичке индустрије. Посета винарији је само једно од многих доживљаја које ће посетилац имати за време свог боравка у винској области. Исто тако важно ће бити:

- Смештај
- Доживљај хране, укључујући ресторатерске објекте, храна која се износи из ресторана, и сл.
- Љубазност особља и локалног становништва
- Разноликост, квалитет и аутентичност атракција и активности
- Лакоћа кретања – знакови и путеви – једноставно проналажења информација и мапа
- Доступност и добављање поузданог савета о свим битним елементима туристичке понуде.
- Неопходно је сазнати какав смештај, ресторатерски објекти и атракције имају шансе да задовоље потребе посетилаца винарија.

С обзиром на то да до винског туризма обично долази у оквиру контекста посете региону који обухвата низ различитих активности, они који се баве винским туризмом би требало да узму у обзир следеће како би помогли будући развој у Војвођанској индустрији винског туризма:

- Развој партнерства са сличним предузетницима,
- Тесна сарадња са локалним туристичким организацијама како би се промовисали и регион и процес формирања туристичког производа,
- Проналажење комплементарних предузетника чији производи и услуге могу да побољшају доживљај и искуство посетилаца.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

У докторској дисертацији кандидат је настојао да на основу бројних позитивних искустава у развоју винског туризма у земљама у нашем окружењу (Хрватска, Словенија) и у виноградарски развијеним земљама широм света (Италија, Шпанија, САД, Нови Зеланд, Аустралија и др.) укаже на могућности и значај развоја овог вида туризма и у Војводини. Систематичном комбинацијом шема, карата, статистичких података и бројних матрица квалитетно је урађена анализа стања винске регије. Резултати истраживање су реално и критички сагледани, добро систематизовани и синтетизовани у виду садржајног закључка.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме
Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе
Дисертација садржи све битне елементе

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци
Дисертација представља оригиналан допринос науци из разлога што садржи резултате комплексног истраживања који до сада нису истражени. У науци о туризму, први пут је на простору Војводине, извршено истраживање о могућностима за развој винског туризма. На основу бројних модификованих матрица дати су предлози за развој овог вида туризма. Од посебног значаја је и предлог стратегије и модела имплементације стратегије за развој винског туризма Војводине.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Дисертација нема недостатака који би утицали на резултате истраживања

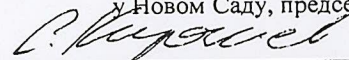
X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

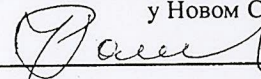
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Саша Кицошев, редовни професор ПМФ
у Новом Саду, председник



Др Јован Ромелић, редовни професор ПМФ
у Новом Саду, ментор



Др Слободан Јовић, редовни професор
Пољопривредног факултета у Земуну, члан

